

NOU 2013: 1 Det livssynsåpne samfunn – Stålsett-utvalgets utredning

Uttalelse fra Østre Toten kirkelige fellesråd

Vi viser til høringsbrev fra Kulturdepartementet av 11. februar 2013 vedr utredningen NOU 2013: 1 Det livssynsåpne samfunn. Østre Toten kirkelige fellesråd vil uttale seg om noen generelle spørsmål knyttet til utredningen, men vil legge hovedvekt på de forslag som berører fellesrådets rolle.

Helhetlig tros- og livssynspolitikk

Østre Toten kirkelige fellesråd ser positivt på prosessen for å få til en mer helhetlig tros- og livssynspolitikk i landet og mener utredningen fra Stålsett-utvalget er et viktig bidrag til dette.

Det livssynsåpne samfunn

Fellesrådet er glad for begrepet *det livssynsåpne samfunn*. Det gir uttrykk for en åpen og inkluderende holdning i møte med alle menneskers tro og livssyn. Det imøtekommer og respekterer at ulike livssyn er en viktig og naturlig del av livet og gir signal om at dette kan praktiseres åpent. Det er en dreining bort fra begrepet *livssynsnøytralt* samfunn. Vi tror begrepet *et livssynsåpent* samfunn kan åpne opp for religion og livssyn i ulike offentlige rom og kan bli et viktig bidrag og godt grunnlag for at mennesker kan leve sammen med ulike livssynsmessige bakgrunn.

Prinsippene

Fellesrådet støtter de 8 prinsippene som ligger til grunn for utredningen. Vi mener det er svært viktig at staten driver en aktivt støttende og ikke-diskriminerende tros- og livssynspolitikk og på den måten beskytter trosfriheten for alle borgere.

Fellesrådet stiller seg imidlertid kritisk til enkelte resonnement og konklusjoner i oppfølgingen av disse prinsippene. Under henvisning til likebehandlingsprinsippet blir Den norske kirkes aktivitet begrenset og redusert i stedet for at man tilrettelegger og utvider handlingsrom for andre og mindre tros- og livssynssamfunn. **Østre Toten kirkelige fellesråd ønsker likebehandling av ulike tro og forskjellige livssyn i form av økt tilrettelegging på ulike samfunnsområder fremfor innskrenking av eksisterende ordninger med tilknytning til Den norske kirke.**

Forståelsen av religion

Fellesrådet er undrende til måten utvalget definerer religion på, f.eks. når man på s. 85 beskriver religion som å *bestå av det et menneske mener om de største spørsmålene i livet og ha oppfatninger om menneskets plass i tilværelsen og en holdning til sentrale etiske spørsmål*. Vi opplever at denne noe reduksjonistiske tilnærming ikke bare rammer kristen religion, men også andre religioner og livssyn. Religion er mer enn en gruppe mennesker som slutter seg til samme tro og mer enn summen av aktiviteter i et trossamfunn. En bredere plattform der religion også synliggjøres i kultur, riter, opplevelser, holdninger, normgrunnlag, verdisystemer, erfaringer og individuelle og kollektive identiteter, ville for oss ført til andre konklusjoner i enkelte konkrete spørsmålsstillinger.

Den norske kirke

Den norske kirkes historie kan fortelles på ulike måter. Utvalget har valgt å bringe historien om kirkens tap av kontroll over viktige samfunnsområder og om overgangen fra en maktbase i embetsmannsstaten til en av flere aktører på livssynsmarkedet i den sekulariserte staten. Til bildet hører også beretningen om kirkens viktige rolle i utviklingen av velferdsstaten, om bidragsyteren til oppbygging av skole- og helsevesen, om den diakonale tjeneste, og ikke minst bæreren av vår felles kulturarv gjennom kunst og arkitektur.

Fellesrådet har merket seg Enger-utvalgets tilnærming og beskrivelse av Den norske kirke: *Den norske kirke har som folkekirke en særlig rolle som formidler av kulturarven, slik den er innvevd i kirkebygg og menneskers livsriter. Den norske kirke har en landsdekkende kulturell infrastruktur med tilstedeværelse i alle landets kommuner*” (s. 312). En slik tilnærming vil måtte få andre konklusjoner på enkelte prinsipielle spørsmål som blir stilt av utvalget. Når utvalget sier at ... *ved konflikt mellom likebehandlingsprinsippet og argumenter basert på historiske forhold, bør det for en fremtidig politikk og fremtidig ordning være slik at likebehandlingsprinsippet prinsipielt er overordnet argumenter basert på historiske forhold* (s. 114), så vil fellesrådet si seg uenig i et slikt fastlåst standpunkt. Fellesrådet er enig i utsagnet når det gjelder juridiske og økonomiske ordninger. Likebehandlingsprinsippet må imidlertid ikke bli et hinder for at det offentlige støtter bestemte kulturelle uttrykk eller bestemte samfunnsfunksjoner. Det bør åpnes for at staten kan forskjellsbehandle til fordel både for minoritet og majoritet der det foreligger saklig grunn til det. For oss er det prinsipielt viktig at staten for eksempel aktivt støtter Den norske kirkes ordning med en landsdekkende kirkelig infrastruktur i alle landets kommuner, ikke av hensyn til Dnk, men av hensyn til innbyggerne (medlemmer og ikke-medlemmer) i den enkelte kommune.

Kirkebygg

Ikke minst av hensyn til kirkebyggene omkring i landet må prinsippet om likebehandling nyanseres. Det blir for enkelt om man ser på kirkebygg som et forsamlingslokale for Den norske kirkes aktivitet alene. Kirkebygg er de fleste steder et risted, gir identitet, er et symbolbygg og et kulturminne også for ikke-medlemmer av Dnk. Kirkebyggene er samtidig noen av Norges viktigste kulturminner og samling av kunst, håndverk og bygningshistorie. Eller som Kulturutredningen sier: *Kirkebyggene er sentrale kulturarvbærende arenaer som utvalget regner som en del av den kulturelle grunnmuren*. Vi deler Enger-utvalgets syn og understreker at dette må føre til at staten også for fremtiden tar et særlig ansvar for disse byggene, selv om det bryter med likebehandlingsprinsippet.

Gravferdsforvaltning

I kapitel 18 i utredningen foreslår utvalget at den offentlige gravferdsforvaltningen skal overføres fra Den norske kirke til kommunen. Det offentlige gravferdstilbudet ble i gravferdsloven av 1996 lagt til kirkelige fellesråd, og Stortinget vedtok så sent som i 2011 endringer i loven for å imøtekomme et større mangfold i gravferdsskikker mv. Stortingsforliket i 2008 og endringer i gravferdsloven i 2011 bekreftet at det offentlige gravferdsansvaret fortsatt skal ligge hos kirkelig fellesråd.

Utvalget bekrefter at Den norske kirke har utført sitt gravferdsansvar på en god måte, også overfor mennesker med annen tro eller livssyn. I utredningen fremkommer ingen kritikk av at kirken har misbrukt sin gravferdsmyndighet overfor annerledes tro og livssyn. Lokalt, i lovpålagt

møte med andre tros- og livssynssamfunn, er det heller ikke fremkommet noen slik kritikk, tvert om, man har gitt uttrykk for at tjenesten har blitt utført med kvalitet og respekt. Utvalget konkluderer likevel – rent prinsipielt – at ordningen skal overføres fra fellesråd til den ”nøytrale” kommune. En ”nøytral” kommune fremsettes som en forutsetning for et likeverdig tilbud overfor et livssynsmessig mangfold.

Fellesrådet beklager at utvalget på dette punkt er blitt mer opptatt av hvilken instans som skal forvalte tjenesten enn innhold og kvalitet i tjenesten. I forbindelse med drøftingen av bruk av hodeplagg og religiøse symboler argumenterer utvalget som følger: *Videre kan en presisere at det for ulike yrkesgrupper i offentlig tjeneste først og fremst er utdanning, formelle kvalifikasjoner, yrkesetikk, arbeidsinstruks, arbeidsmiljø og den enkeltes innsats som skal ivareta den upartiske, likeverdige og ikke-diskriminerende utøvelsen av rollen. Ved brudd på prinsipper om upartiskhet, likebehandling og ikke-diskriminering er det disse faktorene som svikter, ikke et klesplagg som påvirker utøvelsen av rollen.* Vi vil mene at den samme argumentasjon må gjelde for utøvelse av en offentlig gravferdstjeneste der det riktig nok ikke handler om klesplagg, men om hvem som er formell arbeidsgiver for ”gravferdskonsulenten i kommunen”, rådmann eller kirkeverge. Fellesrådet mener at praktisk dialogarbeid, slik det ofte skjer i forbindelse med gravferd og forberedelse til dette, viser en god vei for en fremtidsrettet måte å leve i et livssynsmangfoldig samfunn. Vi mener at når tro møter tro blir ofte resultatet god dialog, ikke spenning og konflikt. Så lenge gravlegging skjer med respekt for avdødes religion eller livssyn, mener vi den 1000-årige tradisjonen kirken har på dette området er en verdifull ressurs. Det gjelder kunnskap om drift av kulturlandskapet, kjennskap til ritualer og symboler, kultur for verdighet og respekt i møte med død og sorg.

Utvalget har ikke gjort noen oppstilling av konsekvensene av sitt forslag. De personellmessige, økonomiske, eiendomsmessige og faglige konsekvenser kan bli betydelige ved en overføring av gravferdsforvaltningen fra fellesråd til kommune.

Vigselsmyndighet

Utvalget går inn for å frata registrerte trossamfunn vigselsretten. Vi oppfatter argumentasjonen rundt dette forslaget som uklar. På den ene side understreker utvalget at *Utvalget vil imidlertid slå fast at disse ritualene ikke er avhengig av hvorvidt den offentligrettslige funksjonen er delegert til tros- og livssynssamfunn. Dette er to adskilte sider av ekteskapsinngåelsen. Temaet for drøftingen her er kun den offentligrettslige handling.* Utvalgets flertall foreslår altså å avvikle dagens ordning uten at man drøfter og vektlegger de rituelle, religiøse og tradisjonsmessige sider av saken.

På den annen side sier utvalget i forbindelse med en utredning om rammene for en sivil ekteskapsinngåelse: *Sentrale premisser for en slik gjennomgang vil være behovet for økt fleksibilitet, god tilgjengelighet både med hensyn til geografisk nærhet og generell kapasitet, og behov for en tilrettelegging som gir mulighet for høytid og festpregede rammer. Ved å stille krav om sivil ekteskapsinngåelse for alle som ønsker å inngå ekteskap, er det sentralt at dette blir en ordning som kan framstå som fullverdig i seg selv, med mulighet for feiring og verdige rammer*” (s. 206). Vi opplever her at utvalget både anerkjenner ritualenes betydning og legger opp til at det offentlige skal tilby ritualer som skal erstatte de som tilbys av tros- og livssynssamfunn. Dette til tross for at utvalget altså i utgangspunktet kun er opptatt av den offentligrettslige side av saken og ikke går inn i drøftingen av det rituelle. Ut fra utvalgets premisser burde utvalget ha lagt opp til at

ekteskapsinngåelse burde skje på enklest mulig måte med utfylling av skjemaer mv. Slik utvalget nå fremstiller saken reises tros- og livssynspolitiske spørsmål som utredningen i liten grad drøfter, og vi opplever at forslaget man ender opp med blir forfeilet ut fra en slik manglende drøfting. Videre opplever vi at konklusjonen bryter med utvalgets premiss om aktivt å legge til rette for tros- og livssynspraksis.

Livssynstjeneste i offentlige institusjoner

Fellesrådet vil beklage at det foreslås en gradvis avvikling av dagens ordning med fengsels – og institusjonsprester med likestilling som begrunnelse. Utvalget ser ut til å være mer opptatt av å begrense et trossamfunn, Den norske kirke, i stedet for å legge forholdene til rette for andre tros- og livssynssamfunn. Betydningen av og behovet for en slik tjeneste tilsier en styrking av tilbudet, ikke en reduksjon.

Fødselsmelding

Det fremgår av utredningen at *Fødselsmelding om trostilhørighet til folkeregisteret fra sykehus og lignende avskaffes*. Også på dette området synes det som om det er viktigere for utvalget å redusere servicen overfor majoriteten av befolkningen i Norge enn å tilrettelegge for at også andre trossamfunn og religioner får nødvendig hjelp til nøyaktig registrering. Utvalget fastslår jo samtidig at de siste års opprydding tyder på at dobbeltregistrering nå er et mindre problem, og som ved fortsatt rydding og innføring av rutiner kan elimineres. Fellesrådet ser ingen grunn til å fjerne dette servicetiltaket.

Vedtatt i Østre Toten kirkelige fellesråd 13. juni 2013.

Bjørn-Harald Thirud
leder i fellesråd

Roar Øksne
kirkeverge